

ВІЙНА НА ВИСНАЖЕННЯ: ПОРІВНЯННЯ ПОТЕНЦІАЛІВ

Аналітична доповідь
Серпень 2023 р.

Ця публікація підготовлена в рамках проекту Програми MATRA, що фінансується Посольством Королівства Нідерландів в Україні. Оцінки та висновки авторів не слід розглядати як офіційну позицію Посольства.

ВІЙНА НА ВИСНАЖЕННЯ: ПОРІВНЯННЯ ПОТЕНЦІАЛІВ

Микола СУНГУРОВСЬКИЙ,
директор військових програм Центру Разумкова

Олексій МЕЛЬНИК,
співдиректор програм зовнішньої політики та міжнародної безпеки Центру Разумкова

Російсько-український конфлікт наблизився до чергової критичної фази, яка може спричинити перелом у ході війни, або щонайменше — більш чітко визначити подальшу траєкторію розвитку подій. Зайве повторювати наскільки доленосними та глобальними є питання, що вирішуються сьогодні українськими захисниками. Саме від воєнного успіху України залежить не лише доля нашої держави, але й перспективи безпеки та стабільності у всьому світі.

Важливо також розуміння більш широкого міжнародного контексту, який має безпосередній вплив на образ, масштаби та швидкість українського успіху. Насамперед варто звернути увагу на радикальні зміни у сприйнятті сучасного путінського режиму. Якщо раніше багато західних політиків схилялися до думки, що росія має бути невід’ємною складовою колективної безпеки, то чим довше триває, тим більше стає зрозумілим, що головна небезпека походить саме від агресивної політики росії. Усвідомлення цього факту іншими країнами визначає їх позиції стосовно російсько-української війни, заходів стримування держави-агресора, допомоги Україні.

Перспективи політико-дипломатичного врегулювання російсько-українського конфлікту на даний час — попри численні посередницькі ініціативи — практично відсутні. Однією з ключових причин є класична ситуація, характерна для багатьох збройних конфліктів, коли обидві сторони оптимістично налаштовані стосовно можливості досягнення воєнної перемоги і прагнуть покращити свою майбутню переговорну позицію на полі бою. Лише час здатний підтвердити, або спростувати наскільки обґрунтованими були розрахунки кожної із ворогуючих сторін — розрахунки, ключове місце в основі яких відводиться висновкам стосовно переваги власних спроможностей над бойовим потенціалом противника.

Метою цієї доповіді є спроба порівняння бойових потенціалів росії та України станом на липень 2023 р. Очевидно, що враховуючи низку застережень стосовно повноти та достовірності інформації, наявної у відкритих джерелах, динамічність і непередбачуваність подій на лінії фронту, баланс сил може досить швидко змінюватися. Водночас наразі є вагомими підстави вважати, що доволі високою залишається імовірність збереження відносного паритету бойових потенціалів, а відповідно — продовження війни на виснаження з непевними результатами.

ПОТОЧНА СИТУАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Спроби росії здійснити у 2023 р. зимову та весняну широкомасштабні наступальні операції захлинулися через вмілу активну оборону ЗСУ та продемонстрували обмежені можливості російського генштабу планувати та реалізувати стратегічні наступальні операції. Внаслідок провалу масштабного наступу, російські війська обмежилися тактичними

штурмовими діями на окремих ділянках фронту та зосередилися на побудові ешелонованої системи оборони і завданні масованих ракетно-дронових ударів по мирних українських містах не лише у прифронтовій зоні, але й на всій території України.

На поточному етапі війни росія, втративши стратегічну ініціативу, дедалі частіше вдається до погроз застосування ядерної зброї, існує реальна загроза, слідом за

підривом дамби Каховської ГЕС, руйнування Запорізької АЕС, інших техногенно небезпечних об'єктів на окупованих територіях, зокрема «Кримського титану». Відверті геноцид та екоцид, які чинить росія в Україні, спроби політичного та економічного тиску на західні країни, загравання з країнами глобального Півдня мають на меті вивести росію з ізоляції і схилити Захід та українське керівництво до переговорів винятково на російських умовах.

Своєю чергою Україна розпочала власну літньо-осінню наступальну кампанію. Українське військове командування не розкриває планів поточної кампанії і, навіть, висловлювалися застереження стосовно завищених очікувань. В будь-якому разі, це може бути як переломним моментом, так і черговим етапом на шляху до стратегічної мети — розгрому російського військового угруповання та звільнення всіх окупованих територій. Виконуючи завдання із захисту України від повітряних ударів, деокупації Сходу та Півдня України від російських загарбників, стикаючись із завзятим спротивом російських військ, що спирається на поки що потужний мобілізаційний та економічний потенціал держави-агресора та її іноземних спільників, зазнаючи при цьому власних болючих втрат, Сили оборони України відчують потребу у великій кількості озброєнь, військової і спеціальної техніки, поповненні навченими мобілізаційними резервами.

Успіх літньо-осінньої наступальної кампанії України залежить від наявності міцного не лише ударного, але й оборонного угруповання (включно з першим ешелонам військ та оперативними резервами у другому ешелоні). Українські сили наразі здійснюють активну оборону і тактичні контрнаступальні дії на переважній частині лінії фронту протяжністю майже 1500 км. Воєнні дії такого масштабу та інтенсивності потребують також потужного стратегічного резерву, призначеного для посилення (за необхідності) сил оборони та формування наступального угруповання. У ЗСУ створені нові бригади, 17 з яких чисельністю 63 тис. осіб підготовлені та оснащені за допомогою західних партнерів. 9 штурмових бригад чисельністю 20-30 тис. військовослужбовців створено в рамках МВС.

Джерелами формування та утримання оборонно-наступального потенціалу України

є система мобілізації і підготовки людських ресурсів, військово-технічна підтримка західних партнерів, їх допомога в навчанні та підготовці військ, вітчизняна оборонна промисловість (збережені й відновлені власні та спільні з європейськими партнерами підприємства), волонтерський рух. Після 18 місяців війни на виснаження навіть російське керівництво визнає, що наступальний потенціал України не вичерпано.

Росія з метою стримування українського «контрнаступу» та утримання окупованих територій, зневажаючи власними втратами, проводить зустрічні тактичні атакуючі дії в намаганні змусити ЗСУ застосувати стратегічні резерви, завдати суттєвих втрат з наступним переходом до власного контрнаступу. Наразі для цього росія використовує оперативні резерви та перекидання військ до найбільш небезпечних напрямків з інших ділянок фронту.

Водночас, окрім спроб вирішити поточні проблеми комплектування та оснащення, росія не вперше намагається створити потужний стратегічний резерв. До кінця червня планувалося завершити формування резервної армії, яка — за словами шойгу — отримає понад 3 700 одиниць техніки і у якій вже формуються армійський корпус, армія і п'ять танкових полків, а щодня вступають на службу 1 336 осіб і вже набрано 114 тис. контрактників, є ще понад 50 тис. добровольців. На цей час є повідомлення про формування противником стратегічного резерву у складі нових військових частин та підрозділів у складі 25-ї загальновійськової армії Центрального військового округу (мотострілецька дивізія, дві мотострілецькі та одна танкова бригади) та 40-го армійського корпусу Південного військового округу РФ: всього 22 дивізії, у т. ч. 10 мотострілецьких, 5 артилерійських, 5 морської піхоти та 2 десантно-штурмових). Навіть при тому, що очікувані терміни їх готовності — не раніше початку 2024 р., навряд чи це завдання буде виконане повною мірою. З огляду на практику використання резервів під час зимового наступу, коли росія була змушена значну кількість підготовлених для цього військ використовувати для поповнення втрат на фронті, — новостворені стратегічні резерви можуть бути виснажені до початку бажаного масштабного наступу.

Ключовими чинниками у розвитку ситуації на фронті є наявність у сторін можливостей,

достатніх для підтримання в боєздатному стані сил оборони і створення стратегічних резервів. Головними джерелами їх формування є системи мобілізації і військово-технічної підтримки. Від наявності та ефективного використання цих джерел залежать як бачення сторонами та їх партнерами сценаріїв завершення війни, так і реальний перебіг подій. Крім того, і Україна, і росія зіткнулися, хоч і різною мірою, з проблемою обмеженості власних потенціалів і змушені вдаватися до зовнішньої допомоги.

МОБІЛІЗАЦІЙНІ ПОТЕНЦІАЛИ

Проблема забезпечення людського ресурсу для ведення війни набуває дедалі більшої актуальності мірою продовження бойових дій. Ця проблема має як кількісний, так і якісний виміри. Необхідність повноцінного відновлення втрат і нарощування сил за рахунок мобілізаційних резервів перетворилося на один з найбільш складних завдань для обох сторін. Задля вирішення цього завдання сторони конфлікту застосовують як подібні (традиційні), так і кардинально відмінні підходи.

росія

Після зриву початкових планів кремля стосовно здійснення т. зв. «спеціальної військової операції» та успішних контрнаступальних операцій ЗСУ восени 2022 р. російсько-український збройний конфлікт поступово набув ознак війни на виснаження. Принаймні одна із сторін конфлікту, а саме рф, відкрито декларує готовність до довготривалого ведення бойових дій, а також упевненість у достатності власних ресурсів для досягнення цілей. Кремлівські розрахунки ґрунтуються на впевненості у власній перевазі практично за усіма матеріальними та людськими складовими воєнного потенціалу попри наявність об'єктивних причин для сумнівів у правильності таких розрахунків. Наприклад, економічні та військово-технічні переваги рф значною мірою нівелюються завдяки наявності зовнішньої всебічної підтримки України, а кількісна перевага рф у людському ресурсі — якісними показниками українських сил та відмінностями у ставленні до життя захисників.

Втрати особового складу російської сторони навіть за консервативними оцінками складають більше ніж 200 тис. осіб станом

на липень 2023 р. Чисельність російського угруповання на початковому етапі вторгнення становила близько 330 тис. осіб (сухопутні війська — 150 тис., морські та повітряні сили — 70 тис., ФСБ і Росгвардія — 18 тис., приватні військові компанії — 8 тис. та близько 80 тис. — мобілізаційний резерв). За російськими розрахунками така чисельність була достатньою для здійснення т. зв. «спеціальної військової операції» (СВО). Однак неочікуваний рівень українського спротиву та понесені росіянами втрати вже в перші тижні бойових дій змусили російське керівництво вносити корективи у плани «СВО». Першим вимушеним кроком став вивід військ з північних регіонів України наприкінці березня 2022 р. і їх передислокація для посилення угруповань на інших ділянках фронту. На початковому етапі завдання поповнення втрат та створення резервів доволі успішно вирішувалося за рахунок різноманітних альтернатив примусовій мобілізації (контрактники, добровольці, найманці).

Вже на початку осені 2022 р. стало очевидно, що резерв охочих добровільно йти на війну не покривав зростаючі потреби в живій силі. Наприкінці вересня 2022 р. кремль був змушений оголосити «часткову мобілізацію», що дозволило у стислі терміни збільшити номінальну чисельність військ на 300 тис. осіб. В процесі мобілізації проявилася низка різноманітних проблем, пов'язаних з примусом громадян до участі у війні, недоліками системи обліку та призову (військкоматів), а також неспроможністю забезпечити прийом такої кількості новобранців (розміщення, обмундирування, озброєння, навчання). Сотні тисяч російських військовозобов'язаних терміново виїхали за межі країни, щоб уникнути мобілізації.

Перша хвиля масштабної «часткової мобілізації» не спричинила серйозних внутрішньополітичних наслідків для російської влади. Водночас стало очевидним, що рф, володіючи величезним мобілізаційним людським резервом, має суттєві ресурсні та часові обмеження його використання. Так само очевидними є зростаюча потреба в постійному постачанні людських ресурсів для доукомплектування воюючих підрозділів і створення резервів. З метою розв'язання цієї проблеми російська влада вживає різноманітних заходів, в т. ч. нестандартних — таких як звільнення від кримінального покарання в обмін на готовність воювати або ж прийом на військову службу людей з кримінальним минулим.

Практика залучення в'язнів до бойових дій, запроваджена сумнозвісним власником ПВК «Вагнер», згодом була прийнята мо рф для формування штурмових підрозділів «штурм Z» у складі регулярної армії. За різними оцінками, пригожин (за згоди та підтримки кремля) за кілька місяців набрав орієнтовно 50 тис. новобранців з російських колоній, 40 тис. з яких загинули або зазнали важких поранень.

Росія після початку війни не відмовилася від комплектування армії за рахунок строкової служби і навіть збільшила кількість призовників. Солдати-строковики не залучаються до участі у бойових діях на території України (за винятком окремих випадків на початку вторгнення, хоча й відомі випадки загибелі строковиків під час бойових зіткнень у прикордонних з Україною районах. За рахунок строкової служби російське військове керівництво вирішує завдання створення підготовленого мобілізаційного резерву та виконання планів набору на контрактну службу. Навесні 2023 р. до російської армії мали бути призвані 147 тис. осіб, що на 12,5 тис. більше від попереднього року. Тобто річне поповнення за рахунок строковиків гіпотетично може складати майже 300 тис. Відомо, що реальні показники суттєво менші від планових (весняний призов у 2022 р. склав лише близько 90 тис.). В 2023 р. в росії ухвалене рішення про збільшення верхньої межі призовного віку з 27 до 30 років, що дає можливість призвати до лав зс рф частину тих, хто раніше уникнув призову.

За оцінками німецької розвідки, росія протягом року може мобілізувати на війну проти України до одного млн військовослужбовців. Гіпотетично, росія може ще додатково мобілізувати до 4 млн за рахунок скасування низки обмежень, але при цьому треба враховувати такі фактори: вичерпання потенціалу на окупованих територіях і в периферійних суб'єктах рф, які забезпечили непропорційно високу частку мобілізованих.

В будь-якому разі російський мобілізаційний потенціал є потужним, але не безмежним. Російський досвід мобілізації засвідчив неготовність путінського режиму до ведення тривалої війни високої інтенсивності. Окрім зазначених вище часових та ресурсних обмежень швидкого нарощування кількості

особового складу, слід окремо зазначити проблему нестачі офіцерів середньої ланки, особливо актуальну для армії, в якій сержантський клас не наділений відповідними інструкторськими та командними повноваженнями і навичками.

Україна

Напередодні війни мобілізаційний потенціал України оцінювався у 2-2,5 млн осіб, майже 420 тис. мали досвід участі в бойових діях. Українська влада з першого дня війни ухвалила повний комплекс рішень, передбачений національним законодавством на випадок збройної агресії, в т. ч. була оголошена загальна мобілізація. Відповідно до українського законодавства мобілізації підлягають придатні до військової служби чоловіки віком від 18 до 60 років, а також жінки певних спеціальностей. У перші дні та навіть місяці війни утворилися черги добровольців до територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК СЦ). Перевага при зарахуванні віддавалася кандидатам із відповідними військовими спеціальностями, військовою підготовкою та бойовим досвідом. Ще восени 2022 р. офіційні особи заявляли про відсутність проблем із мобілізацією. Однак згодом дедалі частіше почали з'являтися повідомлення про труднощі із залученням до військової служби, а також якістю поповнення за рахунок «примусової» мобілізації.

За офіційними повідомленнями чисельність ЗСУ на кінець 2022 р. становила близько 700 тис. осіб, а з урахуванням особового складу інших силових структур, загальна чисельність Сил оборони – близько 1 млн осіб. Різке зростання чисельності ЗСУ (з 261 тис. до 700 тис.) відбулося на початку війни і в подальшому в Україні не було «пікових» мобілізацій. Попри відсутність достовірних актуальних даних станом на липень 2023 р., можна припустити, що загальна чисельність суттєво не змінилася, а завданням мобілізації є поповнення втрат і створення не надто чисельних резервів. Очевидно, одним із визначальних факторів чисельності є спроможності забезпечення. Вище військово-політичне керівництво неодноразово наголошувало, «що українське військо достатньо укомплектоване особовим складом, але потребує більше зброї».

В Україні також призупинений призов на строкову службу та знижений граничний вік обліку призовників з 27 до 25 років. Це дозволило зменшити навантаження на територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, пов'язані з обліком цієї категорії військовозобов'язаних, які до того ж у воєнний час не підлягають ні призову на строкову службу, ні мобілізації — як такі, що перебувають на військовому обліку призовників.

В Україні, на відміну від росії, не застосовувалася практика використання ув'язнених для участі в бойових діях.

ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНІ ПОТЕНЦІАЛИ

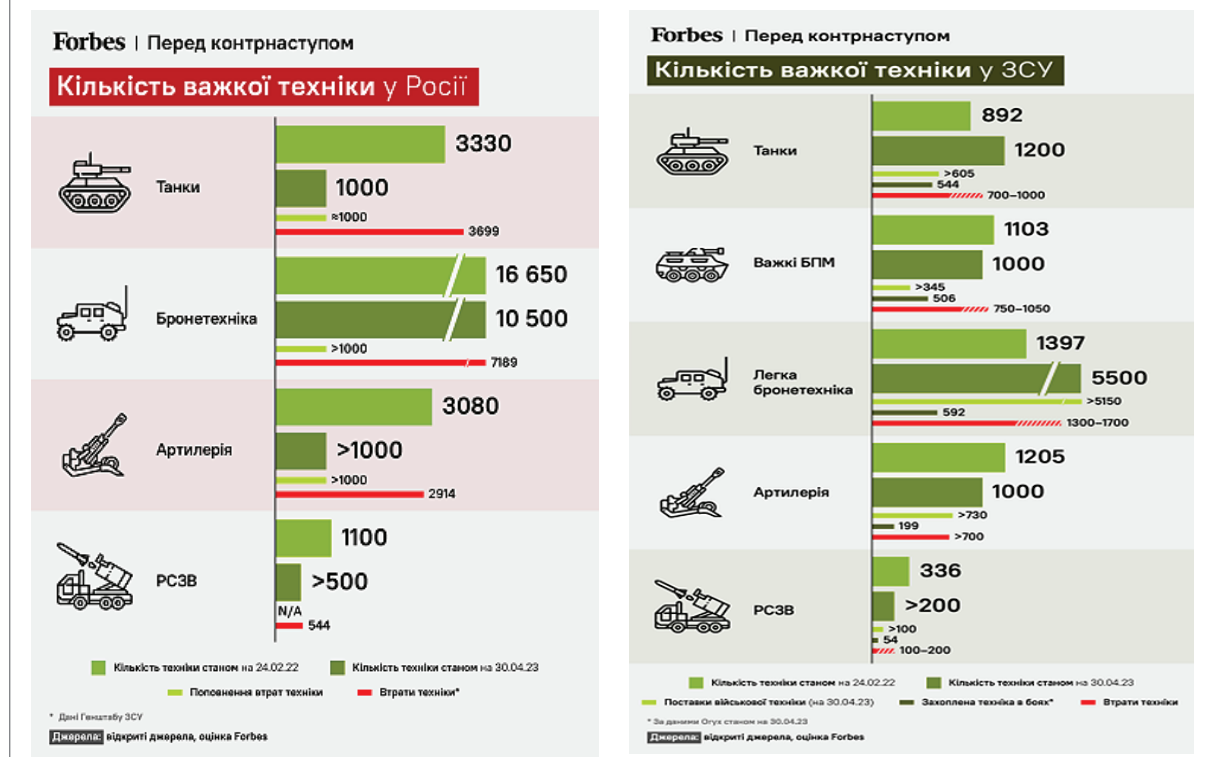
Намагаючись оцінити співвідношення сил росії та України в контексті літньо-осінньої кампанії ЗСУ, слід зауважити, що наведені тут дані мають лише орієнтовний характер через обмеженість і закритість значних обсягів інформації, наявність великої кількості різномірної, неперевіреної, часто суперечливої, політично забарвленої і непорівнянної інформації.

Якщо на початку повномасштабного вторгнення росія мала суттєву перевагу в озброєннях над Україною, то вже на кінець квітня 2023 р. на фронті склався відносний паритет сил (схема «Військово-технічні потенціали росії та України, ...»). Водночас починають дедалі наочніше даватися в знаки різноспрямовані тенденції: виснаження резервів сучасних озброєнь в росії і послідовне нарощування і підтримка військово-технічного потенціалу ЗСУ за рахунок передачі високотехнологічних озброєнь від міжнародної коаліції.

росія

За різними оцінками, з початку повномасштабної агресії росія втратила (з урахуванням озброєнь, знятих зі зберігання) 30% танків, 27% бойових броньованих машин, 21% артилерії, 23% літаків, 32% гелікоптерів. Тенденція темпів втрат росії в озброєннях, військовій і спеціальній техніці впродовж останніх пів року набуває висхідного характеру (стовпчики 3, 4 таблиці «Втрати російських військ з початку війни...»).

ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНІ ПОТЕНЦІАЛИ РОСІЇ ТА УКРАЇНИ, СТАНОМ НА 30 КВІТНЯ 2023 р.

ВТРАТИ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК З ПОЧАТКУ ВІЙНИ, СТАНОМ НА 1 ЛИПНЯ 2023 Р.					
Особовий склад та військова техніка	Загальні втрати, на 1 липня 2023 р.	Середньомісячні втрати впродовж			Вартість втрат, \$ млн
		жовтень-грудень 2022 р.	січень-березень 2023 р.	червень 2023 р.	
Особовий склад	228 870	15 450	22 213	19 970	
Танки	4 042	225	195	237	6 280,6
ББМ	7 868	375	301	385	4 709,1
Гармати	4 162	206	218	653	3 350,4
РСЗВ	632	29	34	55	573,9
Засоби ППО	389	12	22	56	2 730,0
Літаки	315	6	8	2	5 921,7
Гелікоптери	308	14	7	10	3 214,6
БЛА	3 545	246	152	388	316,6
Крилаті ракети	1 261	155	63	154	3 783,0
Кораблі (катери)	18	0,03	0,7	–	936,0
Автотранспорт	6 794	307	267	456	1 015,6
Спеціальна техніка	580	16	38	111	
Загальна вартість					32 831,5

Бойові втрати у грошовому обчисленні (див. [стовпчик 5 таблиці](#)) та західні санкції суттєво вплинули на фінансові можливості росії і спроможності її військово-оборонного комплексу (ВПК). У 2022 р. росія витратила на оборону **5,51 трлн руб. (\$80,61 млрд за курсом цб рф \$68,35 ₴/\$)**. Офіційні видатки російського бюджету на оборону у 2023 р. визначені в сумі близько 5 трлн руб. (\$65,4 млрд, за прогнозним курсом 2023 р. мінекономрозвитку рф \$76,5 ₴/\$). Водночас, за оцінками Bloomberg, засекречена частка російського бюджету становитиме майже чверть усіх видатків за весь 2023 р. за рахунок зростання «інших видатків у сфері національної безпеки» (видатки за цією статтею на 2023 р. заплановані в сумі 4,4 трлн руб. або майже \$58 млрд) та інших «мирних» витрат. За перші місяці 2023 р. військові витрати росії перевищили 2 трлн руб. (близько \$29 млрд). Це становить понад 40% від офіційно запланованих витрат на оборону на весь 2023 р. Згідно з офіційними російськими прогнозами, ВВП наступного року впаде на 0,8%. Проте витрати на мобілізацію і вплив західних санкцій можуть призвести до провалу урядових прогнозів — за [песимістичними оцінками](#), падіння ВВП росії становитиме 8%. Незалежні експерти прогнозують скорочення російської економіки на 2,5%; Світовий банк очікує на скорочення на 3,6%.

Російський ВПК зараз відчуває суттєві труднощі із забезпеченням виробничого устаткування та постачанням [комплектуючих](#) (особливо мікросхем, підшипників, матеріалів). За цих умов, навіть з урахуванням «паралельного» імпорту, військова промисловість росії не має можливостей розгорнути повномасштабне серійне виробництво якісних озброєнь і хоча б наблизити темпи постачання їх військам до темпів втрат. Головними [джерелами](#) часткової компенсації цього недоліку є: [нелегальний і напівлегальний імпорт](#); пошук запасів озброєнь і боєприпасів у країнах, до яких свого часу постачалася радянська військова техніка (Білорусь, Північна Корея, Південно-Африканська Республіка); закупівля зброї у країн, що підтримують росію (зокрема, дронів і снарядів у Ірану); локалізація виробництва іноземних озброєнь (іранських дронів); переведення оборонних підприємств на цілодобовий режим роботи та залучення низькокваліфікованих працівників у т.ч. з числа ув'язнених.

Нижче наводяться експертні оцінки поточних спроможностей росії з відновлення технічного парку збройних сил — з певними поправками на фінансові, санкційні та традиційні для росії управлінські проблеми — стосовно основних видів озброєнь і боєприпасів.

Танки

У збройних силах росії на початку 2023 р. налічувалося близько 1900 танків. Водночас на базах зберігання утримувалося ще близько 5 000 танків застарілих зразків. З них, як правило, 57% можуть бути придатними для застосування після відновлювального чи капітального ремонту. Однак спроможності ВПК з виробництва нових, відновлення пошкоджених і старих танків не здатні повною мірою компенсувати втрати на полі бою. За оцінками видання *The Economist*, головний виробник російських танків «Уралвагонзавод» і три танкоремонтні заводи здатні щомісяця постачати 20 нових і 59 модернізованих й відновлених танків (зі спрощеною комплектацією). До кінця року планується збудувати ще два заводи загальною потужністю 34 машини на місяць. Такі спроможності не забезпечують отримання обіцяних 1500 нових танків типу Т-90 протягом 2023 р. та майже втричі менше за щомісячні втрати. За даними *Military Balance*, у 2023 р. спостерігалось поповнення військ 33 танками Т-90, які, скоріш за все, потрапили до стратегічного резерву. Минулого року росія отримала 111 танків Т-72 від Білорусі. Подальше використання поставок озброєнь з-за кордону навряд чи можливе як через санкції, так і через вичерпання цих джерел.

Бронетехніка

На початку 2023 р. кількість БТР/БМП у збройних силах росії становила близько 9 500 одиниць. Для поповнення бойових втрат росія мала на зберіганні на початку 2023 р. близько 6 000 БМП/БТР, з яких до військ після ремонту може потрапити не більше 3 500 машин. У невідомому стані перебуває розробка та виробництво шести модифікацій БМП перспективних сімейств «Амата», «Курганец-25» та «Бумеранг» (дві Т-15, Б-11, Б-14, Б-15, К-17), з сильною бронею та озброєнням. Проте через брак коштів і порівняно високу вартість їх запуск у виробництво є наразі малоімовірним. Таким чином втрати росії у ББМ неможливо компенсувати ні за рахунок постачання БМП/БТР з баз зберігання, ні за рахунок виробництва нових.

Артилерія

Російські війська починають відчувати дефіцит в артилерії на тлі великих втрат

(лише в червні 2023 р. — 653 одиниці) та недостатніх спроможностей з їх компенсації. Підтвердженнями цього можуть бути використання російськими військами знятих зі зберігання танків Т-54, 55, 62 і навіть новітніх Т-14 як польової артилерії, а також почастищенням застосування ударних гелікоптерів на лінії зіткнення. На складах, станом на початок 2023 р., зберігалось близько 5 500 самохідних і буксованих гармат, 3120 РСЗВ та 500 мінометів. Через високу інтенсивність вогню існує проблема зношування артилерійських стволів. Певні їх запаси ще є в наявності на зберіганні, але подальше відновлення цих запасів і спроможностей артилерії на полі бою обмежені відсутністю у ВПК росії відповідного устаткування, яке повністю імпортувалося з країн Заходу.

Боєприпаси

На початку повномасштабного вторгнення росія мала приблизно 15-20 млн артилерійських снарядів. 12-14 млн снарядів були вистріляні або знищені вогнем ЗСУ. Виробництво оцінюється на рівні 2,5 млн снарядів на рік. Сотні тисяч артилерійських снарядів різних калібрів росія отримала від Білорусі, Ірану, Північної Кореї. Темп вогню росіян упродовж першого кварталу 2023 р. становив у середньому 24 тис. снарядів на добу. За поточної інтенсивності вогню, у 2023 р. може бути витрачено 7 млн снарядів. Це досить значна кількість, але великі втрати, обмежені виробничі спроможності, проблеми логістики та потреба утримувати стратегічний резерв змушують російські війська скорочувати добові норми витрат снарядів і шукати більш ефективні способи застосування артилерії, зокрема: широке залучення дронів «Орлан-10» для розвідки цілей, використання 152-мм снарядів «Краснополь» з лазерним наведенням, часткова заміна вогню артилерії дронами «Ланцет» для точного ураження цілей тощо.

Літаки

Наразі росія здатна підтримувати наявну кількість літаків у складі свого угруповання військ. Проте у випадку підвищення щільності української фронтової ППО, втрати російської авіації суттєво зростуть. У 2022 р. російський ВПК передав МО 29 бойових літаків. У 2023 р. планується передати до 7 бойових літаків Су-57, 12 винищувачів Су-35С, 12 одиниць Су-34, 10 літаків

Су-30СМ2 та 12 навчально-бойових літаків Як-130, а також – 1-2 стратегічні бомбардувальники Ту-160М2, до 4 транспортних літаків Іл-76МД-90А та один літак-заправник Іл-78М-90А. Проте, вважається, що росія традиційно завищує реальні показники як за кількістю, так і за якістю виробленої продукції. Водночас, за даними української розвідки, авіаційна промисловість росії зіткнулася з проблемами виробництва двигунів для дальньої авіації, і дані про виробництво цієї категорії літаків стосуються подовження їх ресурсу. З урахуванням наявних виробничих потужностей і вартісних показників на відновлення втрат авіації росії знадобиться 10 років і \$12 млрд.

Гелікоптери

Кількість гелікоптерів у збройних силах рф, станом на червень 2023 р., становила близько 1300 машин. Під час підготовки до зимового наступу на лівобережжя в росії, Білорусі та в Криму було зосереджено 300-400 бойових гелікоптерів. За рахунок перекидання з інших військових округів росія має можливість поповнювати втрати армійської авіації. Водночас парк гелікоптерів у російських військах буде скорочуватися через втрати, а також через проблеми з їх ремонтом і виробництвом. Протягом 2023 р., за оцінкою російських фахівців, росія може втратити 30% парку гелікоптерів через проблеми з поставками двигунів (їх головним постачальником була українська «Мотор Січ») та інших комплектуючих. Скорочення виробництва вже позначається не лише на російських збройних силах, де для ремонту гелікоптерів змушені вдаватися до «технічного канібалізму», але й на експортному потенціалі росії, завдяки якому вона отримувала не лише кошти, але й доступ до джерел технологій і комплектуючих: росія втрачає ринки в Індії та в африканських країнах. Стан справ навряд чи покращиться, принаймні найближчим часом, завдяки угоді між росією та Іраном про спільне виробництво ударних гелікоптерів Мі-28 і Ка-52.

Ракети

З початку війни, станом на 1 червня 2023 р., рф випустила по Україні близько 2700 високоточних ракет. З урахуванням їх запасів до початку війни (2 257 одиниць) і виробництва впродовж 2022 р. – початку 2023 р., наразі їх залишок складає орієнтовно

440 ракет. ВПК росії, попри санкції, нарощує темпи виробництва далекобійного ракетного озброєння і здатний щомісяця виробляти понад 10 ракет «Іскандер», до 30 крилатих ракет «Калібр» морського базування, 35 ракет Х-101 та 60 одиниць ракет повітряного базування, включно з аеробалістичними ракетами «Кінджал». Треба також брати до уваги, що частину запасу цих ракет росія має тримати в резерві як потенційні носії тактичної ядерної зброї (таблиця «Нестратегічні ядерні сили росії, станом на січень 2022 р.»). Але, здається, росія вже не розглядає запас цих ракет як непорушний. З метою економії високоточних далекобійних ракет росія масово застосовує старі авіаційні ракети Х-22 та ракети для ЗРС С-300, які вже зняті з виробництва, але запаси яких обчислюються у кілька тисяч одиниць.

Безпілотні літальні апарати

Головним джерелом поповнення запасів БЛА, що масово використовуються і втрачаються на фронті та в терористичних ударах по території України, є поставки дронів від Ірану та Китаю. За оцінками ГШ ЗСУ, станом на початок липня 2023 р., з 1800 дронів, що рф отримала від Ірану, використано вже близько 1600 одиниць; поставки продовжуються. Наразі росії вдалося домовитися з Іраном про будівництво на російській території заводу з виробництва дронів потужністю близько 6 000 апаратів на рік. Загальний термін повної локалізації виробництва в найкращому випадку може становити 2-3 роки. Але використання іранських дронів з російською бойовою частиною спостерігається вже зараз. На тактичному рівні активно застосовуються китайські DJI (Mavic 3) та Autel. Водночас росія нарощує виробництво власних БЛА, зокрема: «Застава» (копія ізраїльського Bird Eye 400), «Форпост» (двійник ізраїльського Seacher Mk II), «Орлан-10», «Ланцет» і його більш дешевий аналог з дальністю до 25 км (темп виробництва 50-100 апаратів щодня).

Україна

За різними оцінками, співвідношення втрат військової техніки росії та України становить приблизно 3/1. Як зазначалося вище, за кількістю озброєнь на фронті склався певний паритет. Проте суто кількісне порівняння сил є досить умовним і не відповідає на питання, наскільки успішною буде наступальна кампанія, оскільки не враховує ні стратегії,

НЕСТРАТЕГІЧНІ ЯДЕРНІ СИЛИ РОСІЇ, СТАНОМ НА СІЧЕНЬ 2022 р.					
Тип/російське позначення (позначення НАТО)	Кількість носіїв	Рік початку розгортання	Дальність (км)	Боєголовки × навантаження	Кількість боєголовок
Нестратегічні ядерні сили					1 912
ВМФ	..				935
ПЧ/надводні кораблі/авіація	..	Крилаті ракети для враження наземних цілей, КРМБ, ПЧО, ЗРК, глибинні бомби, торпеди			935
Повітряно-космічні сили	260				500
Ту-22М3 (Backfire-C)	60	1974	..	3 х ракети повітря-земля, бомби	300
Су-24М/М2 (Fencer-D)	70	1974	..	2 х бомби	70
Су-34 (Fullback)	120	2006	..	2 х бомби	120
Су-57 (Felon)	–	[2024]	..	[бомби, ракети повітря-земля]	..
МиГ-31К (Foxhound)	10	2018	..	1 × АБР	10
ПРО, ППО, берегова оборона	886				387
53Т6 (SH-08, Gazelle)	68	1986	30	1 × 10 кт	68
С-300/400 (SA-20/21)	750	199/2007	..	1 × малої потужності	290
ЗМ55/Р-800 Оникс (SS-N-26 Strobile), ЗК55/К300-Р Бастион (SSC-5 Stoooge)	60	2015	>400	1 × [10-100 кт]	25
СПУ-35В Редут (SSC-1B Sepal)	8	1973	500	1 × 350 кт	4
Сухопутні війська	164				90
9К720 Искандер-М (SS-26 Stone), 9М728 Искандер-К (SSC-7 Southpaw)	144	2005	350	1 × [10-100 кт]	70
9М729 (SSC-8)	20	2016	2 350	1 × [10-100 кт]	20

Джерело: Крістенсен Х. М., Корда М. «Ядерні сили Росії» – Щорічник СІПРІ 2022, підрозділ II розділу 10.

ні тактики ведення бойових дій, ні способів застосування озброєнь. У цьому сенсі доречніше говорити про достатність сил і засобів для виконання відповідних типових завдань і досягнення визначених результатів. Головними групами взаємопов'язаних завдань, які виконуватимуться ЗСУ в рамках літньо-осінньої кампанії є наступні:

- Активна оборона, стримування контратакувальних дій російських військ на окремих ділянках фронту. Головними видами бойових дій будуть:

- ✓ контрбатарейна боротьба артилерії;
- ✓ обмін штурмовими діями на окремих ділянках фронту;

- ✓ утримання позицій;

- ✓ ураження систем управління та логістики противника на тактичну та оперативну глибину.

- Прорив ешелонованої, добре обладнаної оборони противника, захоплення плацдарму для розгортання та посилення наступального угруповання сил, їх логістичного забезпечення. Успіх виконання цього завдання залежатиме від наявності у ЗСУ таких спроможностей як:

- ✓ подолання великих площ щільних міних загороджень і добре обладнаних у фортифікаційному плані кількох ліній оборони;

- ✓ вогневе ураження угруповань противника на тактичну та оперативну глибину;
 - ✓ просування військ заміною місцевістю під вогневим впливом противника вглиб оборонних порядків російських військ;
 - ✓ надійне прикриття наступаючих військ з повітря і флангів;
 - ✓ недопущення підходу оперативних резервів противника завдяки їх ураженню в місцях зосередження та на шляхах висунання;
 - ✓ своєчасне поповнення втрат і введення у бій власних резервів;
 - ✓ підтягування логістики;
 - ✓ швидка евакуація поранених і пошкодженої техніки.
- Введення в бій оперативних і стратегічних резервів, маневр силами та засобами, розвиток наступу на широкому фронті або на кількох окремих напрямках з оточенням угруповань противника, звільнення та зачистка населених пунктів і територій. Це вимагатиме наявності:
 - ✓ потужних, високомобільних, повністю укомплектованих і підготовлених з'єднань;
 - ✓ великої кількості засобів високоточного і площадного вогневого ураження військ, резервів, систем управління та логістики противника на оперативну і стратегічну глибину;
 - ✓ інженерної техніки для подолання мінних загороджень, природних і штучних перешкод;
 - ✓ штурмових підрозділів, підготовлених для дій у міських умовах;
 - ✓ військової жандармерії, підготовленої для протидії диверсійним групам і взаємодії з населенням на деокупованих територіях;
 - ✓ резервів для поповнення втрат.

- Розгром стратегічних резервів російських військ і відновлення державного кордону України. Треба бути готовими до того, що російським військам вдасться на окремих напрямках призупинити наступ ЗСУ та перейти в контрнаступ із застосуванням стратегічних резервів. За цих умов зростає потреба в артилерії, танках, армійській авіації, далекобійних засобах ураження.

На всіх етапах наступальної кампанії україні необхідними є ефективна розвідка, захист і підтримка військ з повітря, радіоелектронна боротьба. Дуже важливим залишається прикриття великих міст і стратегічної інфраструктури від ракетно-дронових ударів.

Разом з майстерністю військового командування, командирів оперативного та тактичного рівнів, сержантського складу, підготовкою і мужністю особового складу, злагодженістю і взаємодією підрозділів і з'єднань ЗСУ, важливою складовою реалізації зазначених спроможностей і досягнення потрібних результатів є своєчасне накопичення та поповнення достатніх обсягів озброєнь, боєприпасів, військової і спеціальної техніки. Джерелами створення та поповнення потрібного військово-технічного потенціалу України є доволі обмежені спроможності власної оборонної промисловості та критично важлива допомога західних партнерів. Причому озброєння потрібні не лише до початку наступу, але й під час всієї наступальної кампанії для поповнення втрат.

Танки

Станом на початок липня 2023 р., з урахуванням втрат, поставок з-за кордону і трофеїв, ЗСУ мали на озброєнні близько 1 100 танків, з яких: 1 000 — радянських зразків (Т-55, Т-64, Т-72, Т-80, Т-90 різних модифікацій) та близько 100 танків західного виробництва (Challenger, Leopard). До кінця року очікуються поставки від західних партнерів ще близько 300 танків (Т-72, Abrams, Challenger, Leopard, Leclerc). Надали або повідомили про наміри надати Україні танки радянського та західного виробництва Польща, Чехія, Словенія, Велика Британія, Німеччина, США, Данія, Іспанія, Норвегія, Нідерланди, Франція. Німецький концерн Rheinmetall планує відкрити завод із виробництва бронетехніки в Україні протягом 12 тижнів потужністю

близько 400 машин на рік (проте до кінця року навряд чи варто очікувати появи його продукції).

Таким чином, наразі співвідношення по танках між Україною і росією становить орієнтовно 1/0,9. З урахуванням якості озброєнь ця пропорція ще більше покращується на користь України, але через непрогнозовані втрати під час наступу баланс може змінитися.

Бронетехніка

За час повномасштабної війни Україна отримала від союзників близько 7000 одиниць важкої і легкої бронетехніки (радянських і західних зразків). Постачальниками західної бронетехніки є США (M113, M117, Bradley M2, Cougar, Stryke, MRAP M1224 MaxxPro, HMMWV), Велика Британія (Land Rover Defender, FV103 Spartan, Mastiff), Канада (Senator APC), Туреччина (MRAP BMC Kirpi, Otokar Cobra II), Німеччина (Grenzschutzfahrzeuge, Marder, MRAP Dingo), Польща (Rosomak), Італія (Iveco LMV), Австралія (Bushmaster PMV), Франція (VAB, AMX-10P, ACMAT Bastion), Швеція (CV-90), Фінляндія (Sisu XA-180). Понад 1000 одиниць російської бронетехніки українські війська захопили у ворога.

До початку війни Україна мала власні потужності з виробництва вітчизняних зразків бронетехніки, зокрема: БТР-4, БМП-У (серійне виробництво яких зараз практично відсутнє), броневих автомобілів «Новатор», «Варта», «Козак-2», «Козак-2М1» та «Козак-7» (які невеликими партіями надходять на озброєння ЗСУ та Національної гвардії, у т. ч. через волонтерські організації). За словами Міністра з питань стратегічних галузей промисловості, через 3–6 місяців планується збільшити виробництво танків і бронетехніки. З урахуванням втрат ЗСУ можуть мати в строю близько 7500 одиниць бронетехніки. До кінця року очікуються поставки понад 1200 БТР/БМП від західних партнерів.

Наразі співвідношення в кількості бронетехніки між Україною і росією становить орієнтовно 1/1,2. Проте в пакетах західної допомоги переважають зразки легкої бронетехніки, які обмежено придатні для застосування в наступальних діях. Україна відчуває гостру потребу в БТР/БМП типу американських Bradley, німецьких Marder і шведських CV-90.

Артилерія

Станом на кінець червня 2023 р., Україна отримала від західних партнерів понад 1000 одиниць артилерії різних калібрів і ракетних систем. Їх головними постачальниками є США (L119, M777, M109, MRLS M270, M142 HIMARS), Велика Британія (AS-90, FH70), Німеччина (PzH 2000), Франція (Caesar), Швеція (Archer), Польща (AHS Krab), Словаччина (Zuzana 2), Чехія (RM-70 Vampire, Dana M2), Хорватія (RAK-SA-12). До кінця року плануються поставки ще близько 200 одиниць польової артилерії та 170 гаубиць. Понад 200 одиниць артилерії захоплено у ворога.

На початку 2023 р. розпочалося серійне виробництво української САУ «Богдана» та вітчизняних мінометів. На початку липня 2023 р. Краматорський завод важкого верстатобудування уклав угоду зі словацькою компанією Konstrukta Defence про спільну розробку 155-мм гаубиць.

Наразі росія, імовірно, має кількісну перевагу в польовій артилерії та мінометах, але через непевність інформації про втрати визначити співвідношення неможливо. Також дуже важко оцінити співвідношення гаубичної артилерії і РСЗВ. Але за якісними характеристиками цих озброєнь перевага на боці України, про що свідчать повідомлення самих росіян про величезні втрати артилерії. Кількісне співвідношення сил в артилерії і РСЗВ між Україною і росією становить орієнтовно 1/1,3, а якісне — на боці України. Водночас реалізація кількісної переваги в артилерії значною мірою залежить від наявності снарядів і їх ефективності.

Боєприпаси

Наразі головним джерелом забезпечення артилерійськими боєприпасами є постачання від західних партнерів — як НАТОвських, так і радянських калібрів. Оборонні економіки країн-партнерів зіштовхнулися з проблемою обмежених спроможностей для поставок боєприпасів Україні та поповнення власних запасів. Для подолання цієї проблеми США мають намір подвоїти щомісячне виробництво 155-мм артилерійських снарядів до 24 тис. до кінця 2023 р. та збільшити його в шість разів протягом наступних п'яти років. ЄС погодив плани збільшення виробництва та поставок боєприпасів Україні обсягом 1 млн снарядів до кінця 2023 р. Позитивно на розв'язанні

проблеми дефіциту боєприпасів, а також на підвищенні спроможностей ЗСУ зі знищення сил противника позначиться поставка від США касетних боєприпасів для 155-мм гаубиць.

За словами Міністра з питань стратегічних галузей промисловості, українські підприємства зрештою створили виробничі потужності і вже постачають ЗСУ мінометні, артилерійські снаряди та вітчизняні протитанкові комплекси «Стугна-П». Зокрема, «Українська бронетехніка» відновила серійне виробництво 60-мм мінометних пострілів і вже поставила ЗСУ понад 100 тис. боєприпасів. Державний «Укроборонпром» налагодив серійне виробництво 82-мм мінометних пострілів на потужностях однієї з країн-членів НАТО. Таким чином є передумови для подолання «снарядного голоду» під час літньо-осінньої наступальної кампанії ЗСУ.

Через вкрай обмежені спроможності вітчизняної оборонної промисловості з виробництва оперативно-тактичних ракет типу «Борисфен», «Сапсан», «Нептун», ЗСУ покладають великі надії на поставки західними партнерами далекобійних ракет. З політичних міркувань до останнього часу в поставках таких ракет Україні було відмовлено. Але надходження крилатих ракет Storm Shadow від Великої Британії і SCALP від Франції «прорубало вікно» в забороні на такі поставки і спонукатиме інші країни приєднатися до цієї ініціативи. Наразі триває обговорення можливості поставок в Україну ракет ATACMS в адміністрації Дж. Байдена.

Авіація

Україна значною мірою програє росії за кількістю авіації. Су-27 і МиГ-29, що є на озброєнні ЗСУ та багато з яких передані країнами Східної Європи, в т. ч. у вигляді запчастин, поступаються за якістю російським літакам покоління 4+. Подібна ситуація склалася з гелікоптерами, абсолютна більшість яких є машинами радянських зразків. Одиниці гелікоптерів західних зразків (британські Westland WS-61 Sea King та американські UH-60 Black Hawk) не змінюють стан справ. Авіація, як відомо, є критичним фактором впливу на ситуацію на полі бою, особливо під час підготовки та проведення наступальної кампанії, визначає її темпи, а головне — дозволяє мінімізувати втрати живої сили та наземної техніки. Україна відчуває гостру

потребу в авіації, яка виконує функції завдання ударів на велику відстань, запобігання захопленню противником панування в повітрі, прикриття військ від ударів з повітря. Але обіцяні літаки від США на інших країн антиросійської коаліції можна очікувати не раніше кінця 2023 р. – початку 2024 р.

Дещо кращою є ситуація з безпіотною авіацією. З початку бойових дій Україна отримала від партнерів близько 5,5 тис. БЛА, в т. ч. близько 2,5 тис. багатоцільових/розвідувальних, понад 3 тис. дронів-камікадзе та понад 50 — ударних. Планується поставка ще понад 500 БЛА різних типів. Постачальниками є Туреччина (Bayraktar TB2), США (Phoenix Ghost, Switchblade, Autel EVO, Quantix Recon UAS), Австралія (DefendTex D40), Польща (Warmate). Україні критично не вистачає розвідувальних та ударних БЛА великої дальності типу Reaper и Grey Eagle.

Україна на державному і приватному рівнях докладає великих зусиль з розвитку виробництва та забезпечення ЗСУ БЛА. За словами Міністра цифрової трансформації, порівняно з минулим роком, станом на червень 2023 р., виробництво БЛА в Україні по деяких категоріях зросло в десятки, а інколи і в сотні разів. Значною мірою спрощена нормативно-правова база, запроваджено ряд ініціатив, що значною мірою скорочують тривалість процесів розробки, виробництва та передачі продукції ЗСУ. Загалом на ринку працюють понад 100 компаній-виробників дронів. 40 українських БЛА різних типів пройшли процедуру введення в експлуатацію та отримують державні контракти, зокрема: дрони «Відсіч» з дальністю польоту 30-40 км та навантаженням 2-4 кг, «Ятаган», який має дальність польоту до 15 км та 1,5-2-кг бойову частину. Започатковане виробництво БЛА «Київська Русь» з дальністю польоту до 700 км і 16-кг бойовою частиною. Багато дронів ЗСУ отримують від волонтерських організацій. Головні проблеми — обмежені фінансові ресурси, обмежені можливості з інтеграції виробничих потужностей через ризик ураження, координація діяльності державних і волонтерських організацій.

Противітряна оборона

Надані західними партнерами засоби ППО (Patriot, NASAMS, IRIS-T, Aspide, SAMP-T, Hawk, Crotale, Stormer, Gepard, Avenger, Stinger, Starstreak, Mistral) значною мірою

посилили систему ППО України, озброєну застарілими радянськими зразками. У червні 2023 р. силами ППО було знищено 74% застосованих противником крилатих ракет та майже 60% ударних БЛА. Але втрати ЗСУ, руйнування інфраструктури та жертви серед цивільного населення у прифронтових регіонах від ракетно-бомбових ударів свідчать про недостатність наявних засобів для забезпечення надійної багатофункціональної, ешелонованої системи захисту військ та цивільних об'єктів на всій території від ударів з повітря. З огляду на завдання літньо-осінньої наступальної кампанії ЗСУ відчують потребу в мобільних засобах ППО як великої і середньої дальності, так і ближньої дії, а також у засобах ураження авіації на аеродромах і ракетних баз в оперативному тилу противника та на території росії.

Спеціальна техніка

Успіх наступальної кампанії значною мірою залежить від оснащення військ інженерною технікою, засобами розмінування, зв'язку, управління, радіоелектронної боротьби, ремонтною, медично-санітарною технікою тощо. Як і по багатьох інших категоріях військової техніки ЗСУ змушені покладатися на західну допомогу. Але під час і після завершення холодної війни багато спеціальної техніки у західних країнах вироблялося невеликими партіями в межах поточних потреб національних збройних сил. Тому наявні арсенали західних країн не в змозі задовольнити всі потреби ЗСУ.

Найбільш затребуваними в ЗСУ є: контр-батареїні радары (AN/TPQ-36, 64, TRML-4D, COBRA); ремонтно-евакуаційні машини (M88A2 Hercules, CRARRV, M984A4 HEMTT, M1089A1P2); броньовані машини підтримки (Bergepanzer 2,3), броньовані інженерні машини NM189 (Ingeniorpanservogn, Pionierpanzer 2A1 Dachs AEV); машини розмінування (на базі танка Leopard), система розмінування (M58, Minröjningsorm).

Одним із напрямів пом'якшення цієї проблеми є розгортання власного або в кооперації з компаніями європейських країн виробництва нової і ремонту пошкодженої техніки. З початку війни державні та приватні підприємства, волонтерський рух України розгорнули розгалужену мережу виробництва,

ремонту та повернення у стрій спеціальної техніки. При цьому використовуються нестандартні підходи, зокрема перероблення власних пошкоджених і великої кількості трофейних танків, броньованих машин з безповоротно ушкодженою бойовою частиною на мінні тралішки, ремонтно-евакуаційні машини, захищені транспортні засоби.

Цілями наступальної кампанії України є звільнення всіх окупованих територій, завдання росії втрат, які б на тривалий час унеможливили її повторну агресію, а в найкращому випадку — запустили процес її розпаду.

Росія ще має досить потужний мобілізаційний і військово-технічний потенціал, яких вистачить на тривалий період. Тенденція виснаження джерел поповнення ресурсів певною мірою компенсується зосередженням сил на найбільш важливих напрямках бойових дій. У разі, якщо поточний український наступ не досягне стратегічного перелому, росія отримає можливість накопичити сили, посилити оборону на захоплених територіях і перевести війну в затяжний режим.

В окремих політичних колах західних країн-партнерів певні надії покладаються на рішучу, швидкоплинну наступальну операцію ЗСУ. Відповідно, виникають питання та навіть нарікання стосовно повільних темпів поточних наступальних дій ЗСУ, але з урахуванням наявного співвідношення сил одна навіть рішуча наступальна операція майже гарантовано не призведе до потрібного результату — повної перемоги над росією — і супроводжуватиметься величезними втратами ЗСУ.

Наступальна кампанія ЗСУ буде складатися з комплексу взаємопов'язаних за цілями, ресурсами, часом наступально-оборонних операцій. Їх темпи та результати значною мірою залежатимуть від військово-технічної допомоги, яку Україна отримує від західних партнерів, насамперед від надання далекобійних ракет і авіаційних засобів підтримки наступальних військ та їх прикриття від ударів з повітря. Затримка в надання таких засобів пов'язана з відмінностями в баченні Україною та окремими західними партнерами «перемоги над росією».